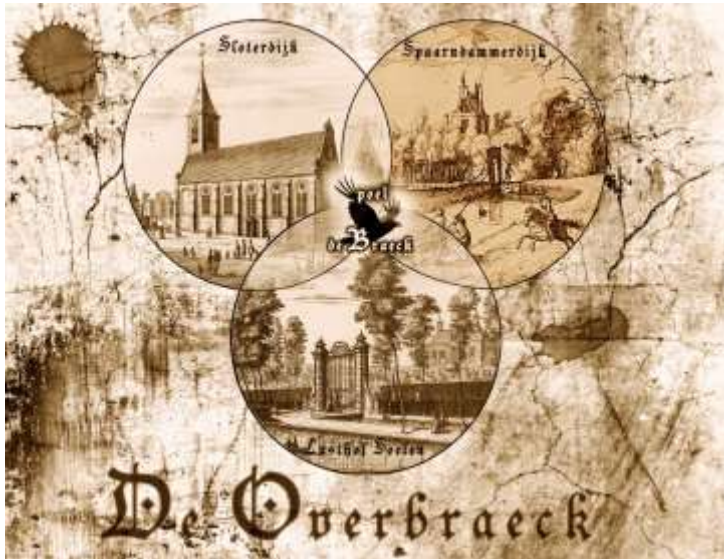

DE GESCHIEDENIS VAN GROOT WESTERPARK

peter spruijt

De geschiedenis van het Westerpark-landschap

De oertuin van Bert Ydema

De Tao van het struinen

Het ontstaan van de Overbraeck

Langs Amstel en IJ; een wandeling door de geschiedenis

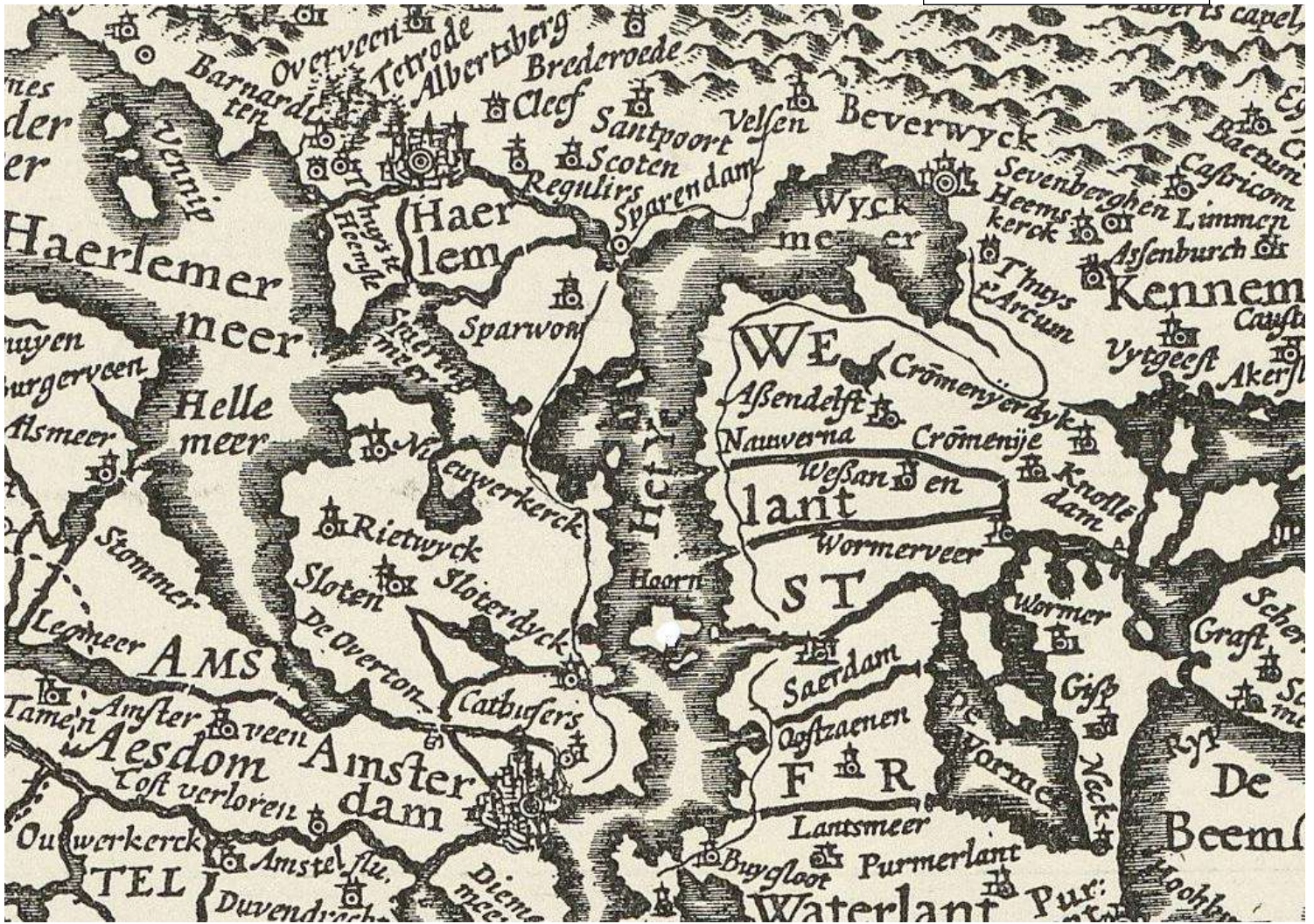
**Uko en Swawa; legende over het ontstaan van de Overbraeck
en de poel van Nemoland**

Historische kaarten

Verhalenwandeling Bretten Walkabout

(bovenkant is westen)

Kaarten 15° eeuw Spaarndammerdijk

Links Lusthof Soelen 18^e eeuw – Rechts de Braeck, de poel van Nemoland

De geschiedenis van het Westerpark-landschap

Het natuurlijke landschap van het huidige Westerpark is al vanaf de 12^e eeuw volledig verdwenen door de veenontginningen. In de 20^e eeuw verdween ook het historische cultuurlandschap door de verstedelijking, Telepoort en Schiphof, en de aanleg van industrieterreinen, havens, spoorlijnen, snelwegen (ringweg en Westrandweg), sportvelden en tuinparken. Wat overblijft zijn aangelegde stadsparken en opgespoten zandgebieden die per ongeluk de kans kregen om te verwilderen (Bretten). Maar rond Nemoland zijn de lagen in het landschap nog zichtbaar en beleefbaar.

Oerpoel De oude veenpoel Nemoland in de verwilderde bostuin van Nemoland in de Schooltuinen verwijst naar de oorsprong van het landschap, toen het landschap bestond uit een verwilderd veenlandschap aan de rand van het Oerij, met offerplaatsen en magische bronnen.

Romeinen In de 1^e eeuw lag Nemoland op de limes, de grens van het Romeinse rijk. De Romeinen hadden een vesting in Velsen. Volgens Tacitus kwamen in 28 de Friezen in opstand en versloegen de Romeinen dankzij hun godin Baduhenna in de bossen bij Spaarnwoude.

Veenontginners Vanaf de 10^e eeuw is het landschap Amsterdam West (vroeger Oud-Sloten en, Osdorp in Kennemerland) ontgonnen door veenpioniers, en de sporen van deze ontginningen zijn nog steeds zichtbaar in de slootpatronen. De eerste ontginners waren vrije heidense Friezen.

Veenboeren Door de veenontginningen daalde het landschap en werden veel gebieden overstroomd. Zo ontstonden het IJ, de Haarlemmermeer en de Zuiderzee. Na veel verzet en eeuwenlange guerrilla-oorlogen werden de Friezen onderworpen door de graven van Holland die dwangburchten en dijken aanlegden (Spaarndammerdijk).

Amsterdamse regenten en stadsboeren Vanaf de 17^e eeuw wordt de invloed van Amsterdam steeds groter. Amsterdam koopt het gebied en de regenten maken er hun buitenplaats. Boeren, vissers en handelaren profiteren van de stad, en vooral de Haarlemmertrekvaart van 1631 wordt een belangrijke verkeersader tot de spoorweg in 1844 het overneemt.

Soelen Bij Nemoland en de aansluitende volkstuinten heeft in de 18^e eeuw de lusthof Soelen gestaan van de beroemde koopman/kunstverzamelaar Christoffel Beudeker. Nemo heeft veel materiaal hierover gevonden, waaronder plattegronden, het origineel van een lofdicht en gravures. Nemoland brengt de lusthof met zijn tuinen weer tot leven brengen met moestuinen, flaneerpaden, kunstobjecten en evenementen.

Tuinderijen De omgeving van Nemoland ontwikkelde zich tot de groentetuin van heel Amsterdam. Al deze tuinen zijn verdwenen onder het zand van de nieuwe stadswijken en de havens. Alleen rond Nemoland zijn nog moestuinen die de traditie voortzetten.

Park, volkstuinten en schooltuinen Het Westerpark, de volkstuinten (van oorsprong nutstuinten) en schooltuinen zijn vormen van stadslandbouw met een recreatieve en educatieve functie. Natuurparticipatie en werken in de natuur is daarop een welkome aanvulling en sluit aan op nieuwe vormen van natuurbeleving die mensen veel meer actief betrekken bij de natuur.

Brettenzone Nemoland is een onderdeel van de Brettenzone; een keten van uiteenlopende natuurgebieden met parken, sportvelden, volkstuinten, begraafplaatsen, stukjes oud cultuurlandschap en wilde natuur: met o.a. het Westerpark, de Overbraeck, de Lange Bretten en het Geuzenbos. De Brettenzone is verbonden met de groengebieden van Spaarnwoude, de duinen en de Tuinen van West. Van alle Amsterdamse scheggen biedt de Brettenzone de grootste cultuurhistorische en ecologische diversiteit

De oertuin van Bert Ydema

Nog steeds heeft Nemoland een magische sfeer waar de krachten van de natuur en de elementen vrij spel hebben. Zou de kracht van de mythe het gebied gespaard hebben? Het is zeker dat tuinman Bert Ydema die hier 40 jaar gewoond en gewerkt heeft de verhalen en mythen gekoesterd heeft. Hij heeft als tuinman van de Schooltuinen talloze kinderen het tuinieren geleerd en in zijn oertuin zijn verhalen verteld aan de kinderen. Hij wist de kinderen te boeien, en ze gingen naar huis met verhalen en de mooiste bloemen en groenten. Als een 'vrije Fries' heeft hij de magie van de poel gebruikt en het bijzondere karakter van Nemoland gespaard. Dat is duidelijk zichtbaar in de prachtige film De Groene Hemel die in 2007 over Bert gemaakt is door cineast Roel van Dalen. Bert is inmiddels met pensioen en verhuisd, en nu is Wim Osinga de tuinman en hij weet dezelfde bezieling de kinderen plezier te laten krijgen in het tuinieren.

Nemoland, tuin van niemand

Nemoland heeft de fakkel overgenomen van Bert als hoeder van de mythen die over de Braeck bestaan. De poel ligt er nog steeds geheimzinnig bij. De voormalige woeste kolk, poort naar de onderwereld en bron van leven, is nu een 'stil water met diepe gronden' geworden; een lege en 'nutteloze' plek in een omgeving waar alles een bestemming heeft, en tot in de perfectie ontwikkeld en onderhouden wordt. De Braeck met de kleine stukjes middeleeuwse veenweide ernaast is een niemandsland geworden, tussen cultuurpark; volkstuinten, kinderboerderij en begraafplaats; een 'Friese vrijstaat' waarin de mythen en legenden levend zijn gebleven.

Juist omdat het gebiedje nooit gecultiveerd is en een vaste bestemming heeft gekregen. Het is 'leeg'

gebleven, en daarom vol betekenis. Het is van niemand. Daarom voelt Nemo (Latijn voor niemand) zich er zo thuis. Want de natuur is immers van niemand.

Lege, verwaarloosde, nutteloze, doelloze plekken zijn nodig omdat de wereld en de natuur immers kapot gaan door wat mensen allemaal willen, ontwikkelen en cultiveren. Onder de oppervlakte van die lege plekken schuilen de oude mythen, waternimfen, demonen en vruchtbaarheidsgoden die verjaagd en verdrongen zijn, Struinen is dan net als het bedrijven van archeologie of geologie: het verkennen van de leegte, terug in de tijd, naar de mythische oorsprong. Net zoals de Walkabout van de Aboriginals; het wandelen via de Songlines naar de Droomtijd, de mythische ontstaansgeschiedenis van het landschap en de cultuur.

Van Nemo naar Nemus

De naam Nemo krijgt in de Braeck een nieuwe betekenis, want Nemus betekent in het Latijn: heilig bos. Het lijkt dat Nemo na 25 jaar in Nemoland haar bestemming vindt, waar ze al 25 jaar naar op zoek is, en wandelend omheen cirkelde: nemus, het heilige bos van de Braeck. Hier wil Nemo oude mythen en legenden over natuur en landschap weer levend maken en uitbeelden, voor kinderen, jong en oud. Voor mensen uit de buurt en verder weg. Misschien dat ook de waternimf Swawa en de aardegodin Freya zich weer laten zien. Er zijn nog veel teksten, liederen en rituelen bekend waarmee Swawa en Freya werden opgeroepen. Nemoland wil deze liederen en rituelen opnieuw tot leven brengen.

道

Tao van het struinen

Het Chinese Taoïsme biedt bij uitstek ideeën en concepten voor een filosofie van het struinen.

Het Taoïsme is geen religie of ideologie; de kern is niet een God of een mythe, maar het 'niet-zijn', de 'leegte' als oorsprong van alles wat bestaat. Daarmee wordt het lelijke, naamloze en nutteloze bedoeld, de wildernis en het onland, maar ook het spontane van kinderen en de natuurkrachten. In die zin is de poel van de Braeck een stukje 'niet-zijn', een 'lege plek' in een wereld die elke lege plek opvult met projecten, inrichtingsplannen en veel ego.

Het struinen rond de poel van Nemoland is een manier op mee te bewegen in deze leegte en de marges van natuur en landschap. In die leegte, komen de geblokkeerde levenskrachten vrij en de mythische verhalen over de oorsprong. De Aboriginals noemden die wandelingen naar de oorsprong, de Walkabout/ Songlines naar de Droomtijd. Het zijn wandelingen naar 'niemandsland' waar het grote ego van de wandelaar oplost. De wandelaar wordt 'niemand' (nemo). In die zin is struinen net als veel vormen van meditatie een oefening om hinderlijk ego kwijt te raken. In het Taoïsme is het ego a.h.w. een verhard voet/fietspad, en is Tao het tegenovergestelde: een onverhard voetpad of dierspoor naar de oorsprong van het leven.

Spaarndammerdijk op de plek van begraafplaats Barbara

Het ontstaan van de Overbraeck

Wildernis

Heel vroeger was de Overbraeck rond Nemoland een levensgevaarlijk onland, een ruige wildernis, een veenmoeras waar geen mens durfde te komen. De mensen woonden veilig op de hoge zandruggen langs de kust (Kennemerland). Ze wisten zeker dat het niet pluis was in het veen: daar woonden de vooroudergeesten en natuurwezens zoals feeën, nimfen en demonen. Regelmatig brachten ze offers in het veenmoeras om de geesten gunstig te stemmen. Nog steeds worden er in veengebieden schatten gevonden en zelfs mensenoffers (de z.g. veenlijken).

Mythische poelen

Vanaf de 10e eeuw worden de moerassen droger en de mensen gingen de veengebieden ontwateren en ontginnen om er akkers en weilanden van te maken. Zo ontstonden dorpen, zoals Sloten, Osdorp en Diemen. Het geloof in geesten en nimfen verdween geleidelijk omdat de wildernis langzaam verdween en het Christendom de heidense gebruiken verbood. Vanaf de 12e eeuw kwamen er rampzalige stormen en overstromingen. Het meeste ontgonnen land verdween in de golven (waar nu de IJpolders, de Haarlemmermeer en het IJsselmeer liggen), niet alleen doordat het klimaat veranderde, maar ook omdat het land door de ontginningen was ingeklonken en veel lager lag. Veel mensen geloofden dat de overstromingen de wraak waren van de waternimfen omdat ze verdreven waren door de mensen die alles in cultuur brachten. Ze bouwden dijken om zich tegen het woeste water (en de nimfen) te beschermen; o.a. de Spaarndammerdijk. Maar er kwamen steeds meer stormen waardoor de dijken doorbraken. Door de dijkdoorbraken ontstonden door het kolkende water diepe poelen, z.g. wielen of braken. Vandaar de naam Overbraecker polder voor de polder waarin Nemoland ligt. Voor de mensen waren deze diepe braken mythische plaatsen die bewoond werden door watergeesten. Ze geloofden dat de poelen de toegang waren tot de onderwereld en bij het begin van de donkere periode, begin november, opende de onderwereld zich en de geesten kwamen te voorschijn in de bovenwereld. De Kelten noemden dat gebeuren Samhain, de voorloper van Halloween. De Germanen geloofden dat de onderwereld zich opende bij het Juulfeest (ons kerstfeest), met veel kabaal en hoorns werden de geesten verjaagd (ons vuurwerk). In het voorjaar waren de poelen juist de bron van het nieuwe leven en de vruchtbaarheid. De Kelten vierden dat als het vuurfeest Beltane, de voorloper van het Paasfeest. De Germanen vierden in het voorjaar het feest van Moeder Aarde, en werd een optocht gehouden met een beeld van de fallische vruchtbaarheidsgod Freyr op een rijdend schip, waarbij iedereen verkleed was (ons Carnaval).

De Waternimf Swawa

In zijn beroemde 13e eeuwse rijkroniek over de geschiedenis van Holland vertelt Melis Stoke een spannend verhaal over de Braeck van Nemoland. Melis Stoke schreef zijn kroniek in opdracht van de graven van Holland en was als monnik waarschijnlijk verbonden met de Abdij van Egmond, het centrum van de heersende christelijke cultuur. Hij had er alle belang bij om heidense gebruiken zo negatief mogelijk uit te beelden omdat zijn opdracht was mensen te beschaven, d.w.z. te kerstenen en de macht van de graven te legitimeren. Hij schrijft dat volgens de mensen uit de streek Nemoland de laatste plek was waar een waternimf leefde, met de naam Swawa. Als een Loreley was zij achtergebleven. Haar naam komt voor in de Edda, de meest complete verzameling van Germaanse legenden uit de 13e eeuw. Swawa is daarin een helpster van de god Wodan. Maar waarschijnlijk is zij een verschijning van de aardegodin Freya, de godin van de vruchtbaarheid die veel ouder is dan de woeste Noormannengod Wodan.

Kerstening

Nemoland bleef altijd een moeras. Niemand durfde er te komen. Mensen die er te dichtbij kwamen hoorden een betoverend gezang en voelden een enorme aantrekkingskracht om naar het gezang toe te gaan. Er waren ook verhalen over een betoverende naakte verschijning, een sirene met gouden haren (soms als vrouw, soms als man) die passerende vreemdelingen onweerstaanbaar naar zich toe lokte. Ze kwamen nooit meer terug omdat ze jammerlijk verdronken in het moeras en de poel. Melis Stoke beschreef hoe de waternimf door de heilige Adelbertus verjaagd werd uit Nemoland. Adelbertus had grote delen van Kennemerland bekeerd tot het Christendom door de plekken waar geesten woonden met geweld te zuiveren door heilige bomen te kappen en heilige voorwerpen te vernielen. Adelbertus kon niet vermoeden dat zijn gekerstende beelden van Freya (Mariabeelden) later in de beeldenstorm ook zouden sneuvelen.

Het Calvinisme was een definitieve afrekening met de 'heidense afgodendiensten'. Maar zelfs de Calvinisten is dit niet gelukt, want talloze 'heidense' gebruiken bleven onder de oppervlakte bestaan tot in onze tijd. De gangbare opinie van historici is dat de Germanen niet gekerstend zijn, maar dat het Christendom gegermaniseerd is, en dat dus in de marges van het Christendom allerlei heidense gebruiken en denkwijzen bleven bestaan. De machthebbers en elite verwijderden het 'heidense' om hun eigen macht te rationaliseren. Maar naast het afgedwongen ontzag en de verering voor de machthebbers (keizer/koning/paus), bleef het ontzag en de verering voor natuurkrachten altijd bestaan.

Uko van Okesdorp

Ook Nemoland werd gekerstend door het heilige bos te kappen, de mensen te bekeren en de omgeving te ontginnen en te cultiveren. Toen kon de streek zich ontwikkelen. Dichtbij kwam een dorp (Slooterdam, het latere Sloterdijk), Amsterdam breidde zich steeds meer uit, in de 17e eeuw werd de Haarlemmertrekvaart gegraven en er kwamen veel molens en buitenplaatsen (Soelen). In de 19e eeuw werd hier de eerste spoorweg van Nederland aangelegd, een gasfabriek, een begraafplaats en een keurig stadspark. Recentelijk kwam daar het stadsdeelkantoor en het cultuurpark bij. Nemoland bleef het enige stukje oernatuur dat op een wonderlijke manier gespaard bleef. De oorzaak was dat het gebied een soort niemandsland was, een tussengebied. De oude ambachtsheerlijkheid Sloten met de bannen Sloten, de Vrije Geer, Osdorp en Sloterdijk waarbij Nemoland formeel hoorde, lag vanouds precies tussen Kennemerland, Amstelland en Utrecht. Officieel hoorde het gebied bij Kennemerland, maar de graven van Holland hadden er weinig gezag. En ook de bisschop van Utrecht en de Heren van Aemstel hadden we weinig te vertellen. Sloten is vernoemd naar het veenriviertje de Sloot en is ouder dan Amsterdam. Melis Stoke vermeldt dat Osdorp vroeger Okesdorp heette, en vernoemd is naar Uko. Deze naam komt ook terug in Ookmeer en Hoekenes. Uko was de legendarische ontginner van het gebied. Oorspronkelijk werd het gebied van Sloten begrensd door de Kostverlorenvaart, Halfweg, de Haarlemmermeer en het IJ. In 1896 nam Amsterdam grote stukken in bezit en in 1921 werd de gemeente Sloten opgeheven en helemaal opgeslokt door Amsterdam. Inmiddels is de omgeving van Nemoland onherkenbaar veranderd. Er zijn nauwelijks sporen meer van het oude landschap, behalve een paar stukjes Spaarndammerdijk, twee plukjes veenweidegebied en natuurlijk Nemoland.

Swawa als aardegodin Freya

Als je de oude verhalen over de waternimf van Nemoland vergelijkt met oude Friese, Germaanse en Keltische mythen wordt duidelijk dat de waternimf Swawa van oorsprong de aardegodin Freya was de Friese en Germaanse godin van de vrede, de vruchtbaarheid, liefde en wellust. Zij was mooi en machtig. Als vruchtbaarheidsgodin heeft Freya veel aspecten van de Moedergodin, zoals ze al duizenden jaren heeft bestaan in vrijwel alle landbouwculturen. Freya is volgens de Friezen de godin van de engelen en de 'knapste' van alle goden. Van Freya is 'vrijdag' afgeleid. Er werden vaak optochten of rondgangen georganiseerd voor Freya met gescheurde kleren, Yrias genoemd. Er waren veel vruchtbaarheidsrituelen aan haar gewijd. In het vroege voorjaar waren vuurfeesten en sommige bronnen spreken over wilde feesten in de bossen voor ongetrouwde jongeren. Misschien zijn deze rituelen en feesten rond Freya wel de oorsprong van de verhalen over de verleidelijke waternimf Swawa in Nemoland en heeft Melis Stoke de dodelijke afloop van de voorbijgangers erbij verzonnen om er een christelijke moraal aan toe te voegen en heeft hij de aardegodin negatief willen uitbeelden als een soort heks.

Wanen en Asen

Freya had ook een mannelijke verschijning; de fallische vruchtbaarheidsgod Freyr. Volgens sommige verhalen waren het broer en zuster die elk jaar met elkaar trouwden om het land vruchtbaar te maken, maar het lijkt erop dat beide verschijningen zijn van dezelfde god. Het is bekend dat bij bepaalde rituelen mannen en vrouwen verkleed werden als Freyr en Freya, en na hun rituele huwelijksdaad soms geofferd werden om vruchtbaarheid te verkrijgen. Freya en Freyr horen bij de 'Wanen', een godenfamilie die veel ouder was dan de 'Asen', de oorlogszuchtige goden, zoals Wodan en Donar, de favoriete goden van de Noormannen en latere Germaanse heersers (tot in de 20e eeuw...). De Wanen waren vnl. vruchtbaarheids- en vredesgoden, en stammen uit een tijd dat Kelten, Slaven en Germanen als Indogermanen nog gemeenschappelijke goden en talen hadden, verbonden met het landschap, de elementen en de levenscyclus. Volgens de verhalen hebben de Asen de Wanen in een veldslag verslagen, maar het is duidelijk dat de goden een afspiegeling zijn van veranderende samenlevingen die steeds oorlogszuchtiger werden (Noormannen).

Freija

Fries verzet

De poel van Nemoland, is misschien wel de enige plek in het oude Friesland waarin de oude Fries/Germaanse mythen levend zijn gebleven. Want voordat de heidense Friezen in het begin van de 8e eeuw verslagen werden door de christelijke Franken, waren het huidige Utrecht, Noord- en Zuid Holland een deel van het legendarische heidense Friese koninkrijk van Redbad met een rijke cultuur die volledig door de Franken is vernietigd. Van het werk van de grote Friese dichter Bernlef is niets overgebleven. Noord-Holland bleef nog veel langer heidens omdat de Noormannen de Franken tijdelijk verdreven hadden. Ook nadat de Noormannen eind 9e eeuw verslagen waren bleven de Friezen nog lang zelfstandig en hun heidense gebruiken volgen, vaak in een christelijk jasje. De voorvaders van de graven van Holland en Egmond en de Heren van Aemstel hadden bijv. nog heidense Friese namen en waren waarschijnlijk lokale heersers en nakomelingen van Redbad. Na de heroveringen van de Franken werden de lokale heersers leenplichtig gemaakt aan de bisschop van Utrecht en via hem aan de Rooms-Duitse keizer. Maar de Friezen behielden hun vrijheid door hun voortdurende guerrillaoorlogen. Pas de Hollandse graaf Floris V lukte het in 1288 de opstandige West-Friezen te verslaan en hun land te veroveren. De Oost-Friezen werden pas in 1517 definitief bedwongen na de mislukte opstand van Grote Pier.

Langs Amstel en IJ; een wandeling door de geschiedenis

Het huidige Noord/Zuid Holland en Utrecht maakte in de Middeleeuwen deel uit van het oude Friesland, dat liep van Zeeland langs de kust naar Noord Duitsland. Vanaf de 7e eeuw was Friesland formeel een deel van het Heilige Roomse Rijk, maar vooral de Friezen in het noorden voelden zich altijd zelfstandig en autonoom. De Frankische kerstening vanaf de 9e eeuw en het daarbij horende feodale stelsel was vooral bedoeld om die zelfstandigheid, het heidendom en de eeuwige guerrilla-oorlogen de kop in te drukken. En natuurlijk vanwege de lucratieve opbrengsten van het boerenbedrijf voor de feodale heer. De christelijke bekering was maar erg oppervlakkig en veel heidense Friese (Germaanse) gebruiken bleven bestaan met een christelijk sausje, zoals de verering van heilige bronnen, putten, poelen, schedels, vuurplaatsen en bomen. Er waren nog nauwelijks kerken en pas in de 14e eeuw kregen de kerk de functie als parochiekerk. Ook het ongeschreven Friese gewoonterecht, eigendomsrecht en familierecht (aasdomrecht) waren belangrijker dan de geschreven Frankische wetten (schependomrecht). Helaas zijn de mondelinge overleveringen nooit opgeschreven. Alles wat we weten over de Friezen, is opgeschreven door hun vijanden. Van het werk van de grootste Friese dichter Bernlef uit de 8e eeuw is niets overgebleven.

De streken langs de kust (Kennemerland) en langs de rivieren (bv. Utrecht) waren al veel eerder bewoond. Maar de veengebieden in het binnenland, zoals het gebied van het oude Sloten (met de dorpen Sloten, Osdorp en Sloterdijk) en Amstelland (Ouderkerk, Amstelveen en Diemen) zijn pas vanaf de 11e eeuw ontgonnen, hoewel er sporen zijn van eerdere bewoning. De oude grens tussen Kennemerland en Amstelland (deel van het oude Niftarlake) was een veenrug, waar nu de Kostverlorenvaart/Schinkel is. Amstelland werd ontgonnen op gezag van de bisschop van Utrecht. Maar de graaf en de bisschop hadden alleen het formele gezag, die ze op hun beurt (als leenheer) weer ontleenden aan de keizer van het Roomse Rijk. In de praktijk waren de Friezen autonoom en begonnen ze het veen op eigen houtje te ontginnen. De Friezen hadden ook hun lokale krijgsheren. Wellicht waren dat nog afstammelingen en erfgenamen van de legendarische heidense Friese koning Redbad, de laatste grote heerser van Friesland. Hij zetelde waarschijnlijk in Utrecht. Na zijn dood in 719, werd Friesland onderworpen en gekerstend door de Franken (Bonifatius en Willibrordus).

Tot het jaar 1000 eeuw was het binnenland van Holland één groot veenmoeras. Vanaf de 11e eeuw wordt het veengebied ontwaterd en ontgonnen vanuit het noorden door de Friezen. Praktisch elke winter trokken ze er op uit om guerrilla-oorlogen te voeren of te plunderen. In het voorjaar moesten ze weer terug zijn op de boerderij om te ploegen en zaaien.

De middeleeuwse ontginningspatronen in het veen rond Amsterdam zijn nu alleen nog zichtbaar bij de Westrandscheg, rond Oud Osdorp, langs de Amstel bij Ouderkerk en in Waterland. Maar ook de stratenpatronen in de stad (Jordaan, Admiraal de Ruyterweg) verraden nog de oude ontginningspatronen. Na de ontginningen zakte het veen en steeg het water. Na de grote overstromingen eind 12e eeuw waarbij veel land wegspoelt en er grote meren ontstaan, wordt het gebied rond Sloten/Osdorp een grensgebied tussen de heersende machten van die tijd: in het westen de graven van Holland in Kennemerland, in het zuiden en oosten de bisschop van Utrecht en in het noorden de 'bannen' van de vrije boeren van West-Friesland en Waterland.

Uit de families van Friese koningen en krijgsheren is het Fries/Hollandse Gravenhuis ontstaan, met de legendarische stichter Gerulf die in 885 zijn leenheer; de laatste Noormannenleider in Holland (Godfried) versloeg. Het is niet bekend in welke mate de Noormannen (Vikingen) geïntegreerd waren in de Friese samenleving (en omgekeerd).

De keizer had de grootste moeite zijn leenheren aan zich te binden. Dat mislukte dan ook volledig met de Graven van Holland, die via strategische huwelijken een geslaagde carrière maakten in het Roomse rijk, de bisschop versloegen en de voorlopers van de latere stadhouders werden in hun Haagse hof. De keizer was zo slim om bisschoppen te benoemen als leenheer, want die hadden geen kinderen. En de bisschoppen benoemden weer ondergeschikten als leenheer, de zogenaamde ministerialen, zoals de latere heren van Amstel, die met Wolfger in 1105 hun carrière begonnen als schout van de bisschop. Maar ook de heren van Aemstel kwamen regelmatig in opstand tegen hun leenheren, de bisschop van Utrecht en de graven van Holland.

Tussen 1226 en 1252 rebelleert Gijsbrecht II van Aemstel openlijk tegen de bisschop, maar hij verliest de opstand en wordt in Utrecht zwaar vernederd als hij geboeid achter een paard moet lopen. Gijsbrecht IV steunt in 1296 de opstand tegen Floris V. Door de medeplichtigheid bij de moord op Floris V verliezen de heren van Aemstel hun bezit.

Jan van Aemstel heeft als een laatste wanhoopspoging Amsterdam nog even terugveroverd in 1305, maar werd door de Kennemers snel weer verdreven. Zijn geschiedenis stond model voor Vondel's Gijsbrecht van Aemstel, maar Vondel gebruikte de verkeerde naam en projecteerde de geschiedenis op een veel latere stadsplattegrond. Na 1305 wordt Amstelland ingelijfd bij het Graafschap Holland. Amsterdam wordt tot op het bot vernederd door een dwangburcht (per abuis het kasteel van Aemstel genoemd), het (tijdelijk) afnemen van de stadsrechten en de verplichte afbraak van de stadswallen.

De bisschop en de graven konden vooral hun macht uitbreiden door het neerslaan van de vele opstanden en de aanleg van dwangburchten.

Daarna volgde de aanleg van waterwerken: dijken en sluizen om het gebied te exploiteren, zoals de Spaarndammerdijk met zijn sluizen en dammen.

In 1282 verkocht Jan Persijn Waterland aan Floris V. De Westfriezen hadden tenslotte geen keus, en conformeerden zich in 1299 aan het centrale gezag. De Friezen ten oosten van het Vlie (het huidige Friesland) kwamen nog regelmatig in opstand. Nog in 1517 verwoestte de legendarische Friese rebel 'Grote Pier' Medemblik. Amsterdam heeft altijd een soort autonomie weten te behouden, ongetwijfeld een erfenis van de Friese vrijheidszin...

Sloten, Osdorp en Sloterdijk

De beide dorpen zijn ouder dan Amsterdam, en zijn beide vanuit Kennemerland (Velsen) ontstaan. Sloten (=Sloton, oudste vermelding al in 1063) lag aan de belangrijkste landweg tussen Amstelland en Kennemerland/Rijnland. Die weg was later als deel van de Heilige Weg ook een belangrijke pelgrimsroute naar de Heilige Stede, de Heilige Mirakelkerk aan de Amsterdamse Kalverstraat, waar in 1345 het hostiewonder had plaatsgevonden. Die weg is in de 16e eeuw weggeslagen toen de Haarlemmermeer zich steeds meer naar het noorden uitbreidde. Okesdorp (oudste vermelding van Oud Osdorp) is ontstaan als veenontginning vanaf de oevers van het IJ, toen nog een veenrivier. Veel veenland is weggeslagen door het IJ en voorgoed verloren. Later werd hier de Spaarndammerdijk aangelegd. Osdorp is waarschijnlijk naar het binnenland opgeschoven, net zoals Sloten ook verplaatst is. Sloten was in de Middeleeuwen ook een pelgrimsoord. Volgens 18e eeuwse bronnen bezat de kerk de schedel van de heilige Pancratius, en op de jaarlijkse feestdag (12 mei) werd de schedel op indrukwekkende wijze vereerd. De toenmalige kerk was vanwege de vele pelgrims heel groot. Osdorp grensde aan Polen, het latere Halfweg. Osdorp komt voor in de kroniek van Melis Stoke (eind 13e eeuw) als Okesdorp (dorp van Uko), toen het dorp in 1155 de kant van Haarlem koos in de strijd tegen de Friezen. En tijdens de Loonse oorlog in 1205 wordt Gijsbrecht van Aemstel op de vlucht voor de Kennemers bijna gevangen genomen in Osdorp, en lijkt het erop dat hij geholpen is door de Osdorpers. De kerk van Osdorp hoorde oorspronkelijk bij de kerk van Velsen. Na de Reformatie werd de kerk van Sloten protestant, maar Osdorp bleef katholiek. De Osdorpers mochten zelfs een eigen kerk bouwen. Deze kerk is eind 19e eeuw in elkaar gestort, maar het kerkhof is nog steeds aanwezig. In Sloten werd in 1901 een nieuwe katholieke kerk gebouwd. (zie hieronder).

Ter bescherming van het landelijke gebied van Sloten tegen het nog niet drooggemaakte IJ werd in de 13e eeuw de Spaarndammerdijk langs de zuidelijke oever van de zeearm aangelegd. Dit was tevens de noordelijke begrenzing van het Hoogheemraadschap Rijnland. Ter hoogte van het Spaarne kwam de Spaarndam, ter hoogte van de Amstel de (Amster)dam en ter hoogte van het riviertje de Slochter of Slooter, de Slooterdam.

Hier ontwikkelde zich enige handel, er werd in 1465 een waag ingericht voor de boerenbevolking en het dorp kon gaan groeien. Omstreeks 1479 werd er een kerk gebouwd.

De opbrengsten van de rijke visvangst uit het Slotermeer kwamen ten goede aan de kerk van Sloterdijk. Na het beleg van Haarlem werd de kerk in 1573 verwoest door de Geuzen. In de 17e eeuw werd de Petruskerk herbouwd en is tegenwoordig nog steeds in die vorm te bewonderen.

Gebruikte bronnen

Erik Swierstra Fietsen door landelijk Osdorp en diverse artikelen over de geschiedenis van Sloten en Oud Osdorp op de website van de Dorpsraad Sloten/Oud Osdorp en mondelinge informatie
L.C. Stilma De Sloterkerk, een eeuwenoud verhaal
C.L. Verkerk Diverse publicaties in o.a. Jaarboeken Amstelodamum.
G.L. Borger Diverse publicaties en mondelinge informatie
Louis Firet Sloterplas Leven rond de Sloterplas, en mondelinge informatie
J.K. de Cock Bijdrage tot de historische geografie van Kennemerland in de Middeleeuwen.
Het "Kasteel van Amstel" burcht of bruggehoofd. Redactie M.B. de Roever
De Waterlandse Zeedijk. De geschiedenis van een oude zeedijk in Amsterdam-Noord
Ronald de Graaf Oorlog om Holland 1000-1375
Geschiedenis van Holland. Redactie T. de Nijs en E. Beukers
H. Halbertsma Frieslands Oudheid
Herman Lambooi Getekend Land Nieuwe beelden van Hollands Noorderkwartier
H. Brugmans Geschiedenis van Amsterdam, deel 1
Geschiedenis van Amsterdam deel 1 tot 1578 Een stad uit het niets. Redactie Marijke Carasso-Kok
C.G. 't Hooft Het ontstaan van Amsterdam
C.G. 't Hooft Gijsbrecht's Amstelstad
Jaarboeken Genootschap Amstelodamum
Jaargangen Ons Amsterdam
Diverse Websites: Wikipedia, Meertens Instituut en o.a.
Het Friese Heidendom
<http://home.hetnet.nl/~adevanderwal/heidendom1.htm>
De Geschiedenis van het volk der Friezen
<http://www.boudicca.de/friezen-nl1.htm>
Jeroen van Westen Projecten Oerij www.jeroenvanwesten.nl/
Hilde - Schatten onder je voeten Over het verleden van N. Holland
Steven Dhondt More paganorum Vroegmiddeleeuwse perceptie van heidense volkscultuur.
Peter Jan Margry Diverse publicaties over pelgrimeren, pelgrimsoorden en kerstening van heidense gebruiken
Judith Schuyf Heidens Nederland Zichtbare overblijfselen van een niet-christelijk verleden
Indiculus superstitionum et paganiarum Middeleeuwse lijst van heidense gebruiken
Albert Metselaar Boze geesten verjagen "stormen en hoornblazen" het gebruik van blaashoorns binnen de Germaanse belevingswereld
W.F. Andriessen. Historia dominorum de Teysterband, Arckel, Egmonda, Brederoede, IJsselsteyn etc. Proefschrift 1933.

UKO EN SWAWA

legende over het ontstaan van Nemoland, de Overbraeck en de poel van Nemoland

1. Heel vroeger was het gebied van het huidige Westerpark een levensgevaarlijke ruige wildernis, een veenmoeras waar niemand durfde te komen omdat je er geen stap kon zetten, meteen wegzakte in de stinkende zwarte blubber en verdrong, als je al niet was gestikt van de giftige dampen. Het veen bestond uit niets dan rottende plantenresten die het water vasthielden. Daarom werd de veenlaag elk jaar dikker en dikker, wel vijf meter hoger dan het nu is. De mensen woonden veilig op de hoge zandruggen langs de kust of op de rivierduinen langs de grote rivieren, maar ze dachten dat ze uit het moeras ontstaan waren. Ze geloofden dat de veenwildernis een soort oersoep was waarin vooroudergeesten woonden, en natuurkrachten in de vorm van watergeesten, demonen en weerwolven. In het veen waren donkere poelen die beschouwd werden als de poort van de onderwereld waardoor in het najaar al het leven verdween, maar waaruit in het voorjaar het nieuwe leven weer te voorschijn kwam. Aan de ene kant waren de mensen bang voor de geesten van de poelen die dood en verderf zaaiden, aan de andere kant hadden ze de geesten en natuurkrachten nodig omdat ze zorgden voor de vruchtbaarheid van hun akkers en dieren. Tijdens de Zonnewende, 's zomers en 's winters, kwamen ze terug naar de poelen om hun feesten te vieren en de geesten op te roepen. Want de mensen geloofden dat tijdens de Zonnewende de tijd stilstond, dat de poort van de onderwereld zich even opende en dat dan de geesten tevoorschijn kwamen. Door bepaalde liederen en dansen namen de geesten bezit van hun lichaam en kregen de mensen de kracht om te kunnen rouwen, maar ook om dapper, vruchtbaar en gelukkig te worden. De mensen in de dorpen en de geesten van de poelen leefden samen en hadden elkaar nodig.

2. De veenmoerassen lagen aan de rand van een uitgestrekt keizerrijk. Eigenlijk had de keizer er geen macht, want hij kwam er nooit en het gebied stond op geen enkele kaart. Het was een niemandsland. De mensen die er woonden werden dan ook *niemand* genoemd en de zwarte poelen van de onderwereld werden *niets* genoemd. Daar woont *niemand*, zei de keizer dan, er is *niets* te zien! Het was streng verboden in het keizerrijk om *niemand* te zijn of *niets* te hebben. Alleen mensen die *iemand* waren mochten in het keizerrijk wonen en als je *niets* had moest je als slaaf in de mijnen werken. In de steden leefden de stadsgoden en hun priesters in rijke tempels en kerken, en die wilden niets te maken hebben met de moerasgeesten. De stadsgoden waren geen lieverdjes, ze riepen de mensen op tot bloedige oorlogen om andere keizerrijken en hun goden te veroveren. De keizer beschouwde zichzelf ook als een god en had een grote minachting voor de aardse geesten en demonen. Door die achterlijke geesten kon de keizer niet de grondstoffen gebruiken die hij nodig had voor

de uitbreiding van zijn rijk. De moerassen van het niets werden daarom overal drooggelegd en de geesten van niemand werden verdreven. Door het vernietigen van niemand en niets wilde de keizer de hele wereld beheersen. Want dan kon hij alle natuurkrachten en grondstoffen voor zichzelf gebruiken en de hele aarde in cultuur brengen; 'zijn' cultuur, want hij vond dat zijn cultuur de beste was, en alle goed opgeleide en voorname mensen in zijn rijk vonden dat natuurlijk ook, omdat zij het meest profiteerden van de rijkdommen van de keizer.

3. De moerasgeesten waren een bonte verzameling van aard-, water- en luchtgeesten; demonen, gnomen, alven en elven. Maar ook de geesten van mensen uit verloren en vergeten tijden. En er kwamen steeds meer geesten bij van mensen die door de keizer als niemand werden beschouwd, zoals gevluchte slaven en gevangenen, en mensen die verdreven waren of gedwongen waren hun eigen cultuur op te geven. De poort van de geestenwereld, de zwarte poel naar de onderwereld, werd bewaakt door de watergeest Swawa. Ze was ook bekend onder namen, als Freya, Baduhenna of Vrouw Holle. Zij werd beschouwd als de heerseres van de onderwereld, leven en dood, de rijzende en afnemende maan, de kortste en de langste dag, de vruchtbaarheid van het voorjaar en het sterven in het najaar. Swawa kon zich veranderen in een kikker of ijsvogel, maar ze verscheen ook wel als nevel of mistflard; als de 'witte dame'. Maar meestal was ze zichtbaar als een plotselinge schittering in het water, alsof de zon vanuit het water scheen. Daarom durfden veel mensen niet in de fonkelingen van het felle waterlicht te kijken. Want als je te lang naar het lichtspel in het water keek, sloeg het licht in je hoofd en begonnen mensen vreemde woorden te stamelen. In latere tijden werd dit poëzie genoemd.

4. Toen de keizer erin slaagde de geesten uit zijn rijk te verdrijven, zocht Swawa een plek in de verste uithoek van het keizerrijk om te overleven. Een plek waar de zon altijd in het water scheen, waar de keizer en zijn priesters en ridders geen macht bezaten. Swawa creëerde een vrijstaat in een moeras waar zij met haar watermensen kon leven, samen met de elementen en natuurkrachten; aards en vrij als vogels en de wind. Ergens op de aarde moest een plek overblijven voor mensen die *niemand* waren en *niets* hadden. Na lang zoeken vond ze een geschikte plek, in het grote Hollandse veenmoeras met een poel waar niets en niemand leefde. Maar ze had wel mensen nodig, al was het er maar één. Want geesten zijn natuurkrachten die uit de bezieling van de mensen ontstaan -en andersom; ze hebben elkaar nodig om te bestaan. Wie van de mensen zou Swawa kunnen bezielen om haar te redden?

5. Het is het jaar 1000. Bij Velsen wonen Friese boeren die daar ooit de Romeinen verslagen hebben dankzij Swawa die vereerd werd als Baduhenna. Maar ze moeten nu als lijfeigene werken op het land van de Abdij van Egmond. Hun heer is Graaf Dirk III van Holland. Zijn grootste vijand zijn de Friezen die nog dromen van hun vrijheid, in de tijd van de heidense koning Radbod en de grote dichter, de bard Bernlef. Zij komen steeds in opstand, maar de graaf bouwt kastelen, kerken, kloosters en dijken om de Friezen te onderwerpen, en dempt overal de heilige bronnen en poelen, en kapt de heilige bossen.

Dichtbij het grote veenmoeras woont een arme boer met zijn enige zoon Uko, een jongen van 7 jaar. Zijn moeder is al jong gestorven en zijn vader is een sombere man, die vaak verhalen vertelt over de legendarische koning Radbod en het vrije Friesland. Hij kent nog gedichten van Bernlef uit zijn hoofd, die gezongen werden als rouwklacht bij de doden. Hoewel hij gedoopt is, gelooft hij in geesten. Voor zijn 7e verjaardag heeft hij Uko een amulet gegeven met drie slangen die als ringen om elkaar kronkelen. De slangen bezitten de krachten van aarde-, water- en luchtgeesten. Als die drie krachten met elkaar verbonden zijn, verschijnt in het midden van de ringen de geest van Swawa. In de hoop dat Uko er ooit in slaagt de geesten te verbinden en te bezielen, heeft hij de amulet om de hals van Uko gehangen. In dat bijzondere lichtjaar 1000, tijdens de zonnwende en de kortste nacht van het jaar, is het ook nog volle maan en windstil. Uko voelt dat het een bijzondere nacht is. Vanwege de millenniumwisseling, geloven de mensen dat er een breuk in de tijd is, en dat in de kieren en marges van de tijd nieuwe vormen van leven ontstaan die de volgende 1000 jaar zouden bepalen. Misschien dat ook krachten en geesten uit het verleden weer terugkomen...

En dan kan het gebeuren dat het onderste naar boven komt, en dat de laatste de eerste is, dat een zoon van een Friese lijfeigene meer invloed heeft op de tijd dan alle graven, keizers en bisschoppen bij elkaar. Het is in dit lichtjaar dat tijdens de Zonnwende Uko een lichtdroom krijgt. Uko ziet 3 ringen van stralend licht met duizenden kleuren. En in het midden daarin ziet hij de gestalte van de watergeest Swawa, die hem vaag aan zijn moeder doet denken toen ze nog leefde. Uko krijgt het gevoel dat Swawa in zijn hoofd zit. Het is iets dat sterker is dan hijzelf. Het licht krijgt een stem en Swawa zingt zacht de volgende boodschap:

*“Oh Uko hier is Swawa, ik ben jouw watergeest,
Oh Uko zoek de IJe, en ga haar voorbij, volg haar dan
naar het oosten, tot je de maan ziet schijnen in het
water. Vliegen de vogels daar in de rondte, dat is je
nieuwe plek, je plek, daar zal ik op je wachten...”*

Uko vertelt zijn vader wat hij gedroomd heeft. Zijn vader gelooft dat geesten verschijnen in dromen en vertelt de droom aan iedereen in het dorp. De meeste mensen lachen hem uit, maar er zijn ook mensen die aangestoken worden door zijn begeestering en hem geloven. Ze spreken in het geheim af en nog dezelfde dag vertrekt Uko met zijn vader en de andere mensen naar de IJe. Dat is nog een smal veenviertje, de IJe, na de grote overstromingen werd dit het IJ. Uko blijft de

stem van Swawa in zijn hoofd horen en mag voorop lopen om de weg te wijzen steeds verder langs de oevers van de IJe naar het oosten.

6. Het is een zware tocht door het natte veen. Vaak raakt Uko met zijn mensen vast in het moeras en ze hebben veel last van ongedierte. Het duurt niet lang of ze zijn hopeloos verdwaald. Ze besluiten een bivak te maken en daar te overnachten. Als ze wakker worden zien ze de volle maan opkomen in een zwarte poel. Boven hun hoofd cirkelt een grote vlucht vogels. Boven de poel ziet Uko opeens een witte nevel boven het zwarte water en hoort hij een zachte stem. Uko weet niet meer of de stem buiten of binnen hem klonk. Geen twijfel mogelijk, dezelfde stem als in zijn droom. Het is Swawa! Ze zingt:

*“Oh Uko hier is Swawa, ik ben jouw watergeest,
Oh Uko hier is Swawa, je hebt mij hier gevonden, Dit is
een plek voor niets en voor niemand. Hier zul jij nu
leven, met je volk, ploegen en zaaien, snoeien en
maaïen, dat is je nieuwe taak, je taak, en weet dat ik
hier waak...”* Geen twijfel mogelijk, dit is de poel en het moeras van Swawa.

7. Dichtbij de poel bouwt Uko's vader een dorp. Dat zijn eerst nog houten huizen met daken van stro. Hij komt op het idee sloten in het moeras te graven om het water af te voeren. Als door een wonder is het een droge tijd met weinig regen en het moeras wordt droger en toegankelijker. Het water zakt, en de dorpingen kunnen er een akker van maken, en later een weiland omdat het veen inklinkt en steeds natter wordt. Overal verdwijnen de moerassen. En de verjaagde moerasgeesten worden woest op de mensen. Ze wreken zich als waterwolven door grote stormen te veroorzaken. Het water overstroomt al het land en veroorzaken grote meren, zoals de Haarlemmermeer, het IJ en het IJsselmeer. De boeren trekken dieper het moeras in en werpen dijken op om zich tegen het water te beschermen. Het dorp van Uko wordt Uko's of Okesdorp genoemd, nu verbasterd tot Osdorp. De naam Uko is ook terug te vinden in Ookmeer en Hoekenes.

8. Één stukje moeras blijft gespaard, en dat is de poel van Swawa, die de Braeck genoemd wordt. Swawa is nog de enige geest die is overgebleven. Als een Loreley blijft zij de laatste poel van het laatste moeras bewonen. Niemand durft er te komen. Mensen die in de buurt van de poel komen horen een betoverend gezang en voelen een enorme aantrekkingskracht om naar het gezang toe te gaan. Er zijn ook verhalen over een lichtgevende nevel die passerende vreemdelingen onweerstaanbaar naar zich toe lokt. Ze komen nooit meer terug omdat ze verdwijnen in de poel en niets meer achterlieten dan een paar luchtballen op het zwarte water. De mensen geloven dat de poel geen bodem heeft en rechtstreeks leidt tot de onderwereld.

9. Op een dag besluit de graaf namens de keizer met een leger van ridders die na de kruistochten toch niets te doen hadden om het land van de moerassen te veroveren. De graaf wil het laatste stukje niemandsland veroveren want hij vindt de moerassen broedplaatsen

van ongedierte en bijgeloof. De graaf mag het land houden dat hij veroverd heeft. Hij wil de geesten voorgoed verdrijven en er een kerk bouwen. Het land van de Braeck wordt herhaaldelijk aangevallen door de legers van de Graaf. Maar de indringers verdwijnen op raadselachtige wijze in de zwarte poel. Het lukt niemand om het gebied te veroveren en het land van Uko blijft een vrijstaat.

10. Bij de Braeck heeft Uko een huis gebouwd waar steeds nakomelingen van Uko wonen. De mensen geloven dat Swawa door hem boodschappen doorgeeft en verhalen vertelt. Van alle kanten komen mensen naar de Braeck om de verhalen over Swawa te horen die Uko vertelde terwijl hij naar het maanlicht in het zwarte water keek. Omdat de bisschop en de monniken van Egmond het moeras niet in durfden, kwamen ze nooit op bezoek en wist niemand dat het christendom in het gebied van Sloten, Osdorp en de Braeck in wezen nog heidens was. Omdat er niemand kwam bleven hier nog gebruiken bewaard die overal als heidens beschouwd werden en verboden waren. Er werden bijvoorbeeld amuletten gemaakt in de vorm van 3 vervlochten slangen, die de drager de onoverwinnelijke kracht van Swawa gaven. Tijdens de winterzonnewende werden maaltijden en lijkzangen bij de doden gehouden. Met hoorns werd dan 'storm gemaakt'. En tijdens de zomer zonnewende waren er grote vuren, ploegfeesten en vruchtbaarheidsfeesten om de cyclus van niets naar iets in gang te zetten. Ter ere van Swawa werden rondgangen georganiseerd in gescheurde kleding en schoeisel. Beelden van Swawa werden uit deeg en voden gemaakt en als 'heiligenbeelden' door de voren van de velden gedragen. De mensen waren zo slim om Swawa als de heilige Maria voor te stellen om de mensen die naar de kerk gingen niet in de war te brengen. Veel mensen kenden nog de oude toverspreuken en voortekenen van Swawa door naar vogelvluchten, rundermest en niesbuien te kijken en men vereerde niet de zon, maar de maan als beeld van het leven dat alsmaar toeneemt en afneemt.

11. Ook in de eeuwen daarna doken steeds weer de nakomelingen van Uko op. Ze waren onherkenbaar omdat ze eruit zagen als niemand en op zoek waren naar niets. Ze werden vaak niet voor vol aangezien, of beschouwd als randfiguren, zwervers of landlopers. In andere tijden waren het weer illegalen, krakers of zonderlingen (trede 1 of 2). Maar altijd verschenen ze uit het niets, zwerfend, ergens rond de Braeck, alsof de Braeck ze aantrok. Soms poogde een burgemeester ze in het gareel te krijgen, maar die werd weggejaagd. Er ontstond zelfs een wandelclub die nemo/niemand heette, niet ver van de Braeck, die overal ging struinen op zoek naar niets. Je kon niemand worden door lid te worden en mee te wandelen over ongebaande en verboden paden, over hekken en prikkeldraad. Spontaan ontstonden er moestuinen die geen naam mochten hebben. In de poel van Swawa nestelde de ijsvogel; alsof Swawa zelf weer terug kwam als ijsvogel. De Braeck bleef zo een merkwaardig niemandsland tussen twee stadsdelen, tussen woonwijken, cultuurpark, havens en industrieterreinen, tussen

afgesloten hekken waar niemand komt en waar niets gebeurt... De boeren van Oud Osdorp zijn de nakomelingen van de vrije Friezen van Uko, maar zijn hun land kwijtgeraakt door de komst van de spoorlijnen, Weststrandweg en industrieterreinen. De boeren en tuinders van Sloterdijk, Sloten en Oud Osdorp wonen hier al eeuwen en hebben het landschap gemaakt. Ze zijn nu vrijwel allemaal verdwenen. Alleen een beeldje in Sloterdijk "De verdwenen boer" herinnert nog aan het verleden van de streek.

12. De laatste nakomeling van Uko die bij de Braeck gewoond heeft was tuinman en heette Bert Ydema. Hij heeft hier 40 jaar gewoond en gewerkt als oertuinman, en koesterde de verhalen en mythen van de Braeck en vertelde ze door aan de kinderen. Zo heeft hij de geest van Swawa levend gehouden. Nu is de Braeck weer van niemand, omdat Nemo de poel van Bert heeft overgenomen, want Nemo betekent niemand. Nemo vertelt de verhalen over Uko en Swawa weer verder. Zo blijft de poel een lege onbestemde plek in het Westerpark; een opening, een zwart gat, naar een andere wereld en andere tijden. Nog steeds willen nieuwe keizers, graven en regenten van de stad het niemandsland van Nemo veroveren en omploegen. Het is nu de gemeente die deze plek wil centraliseren en harmoniseren; en dan is er geen plaats meer voor niets en niemand. Nemo staat voor de keuze: verdwijnen, of *iemand* worden. Maar de geest van de naamloze poel en de kracht van Swawa is nog lang niet uitgewerkt! De zwarte poel leeft als nooit tevoren, weer broedt de ijsvogel, de soeptuin groeit en bloeit en de aardpeer woekert verder. Vanuit het niets drummen en zingen de sjamanen, dansen de boeddhisten, klinken de klankschalen en wordt er eindeloos gewandeld. Juist tijdens de zonnewende roepen we Swawa op om dit wonderlijke betoverde niemandsland te beschermen met dit oeroude lied, en niet toe te staan dat het *niets* verdwijnt:

*Witte vlinder in het bos
Zweeft tussen de bomen
Lichtstraal op 't donkre mos
Het is Swawa uit mijn dromen
Mmm mmm*

*Lucht, aarde, water, vuur
eeuwenoude krachten
Swawa zorgt voor de natuur
zingt in hel'dre nachten
Mmm mmm*

*Uko werd hier heen geleid
Swawa zoekend in het duister
Hoorde haar stemmen in de wind
't was een zacht gefluister
Mmm mmm*

*Swawa Swawa kom nu toch
Laat ons niet langer wachten
Swawa hoor ons roepen nog (heel zacht)
help ons met jouw krachten
Mmm mmm*

